

УДК 338.48

Бондаренко Л. А.*Bondarenko.L.A@nmti.one, ORCID ID: 0000-0003-4904-7435**кандидат економічних наук, доцент,**доцент кафедри туризму та економіки підприємства,**Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», м. Дніпро*

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОГРАМ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В РЕГІОНАХ УКРАЇНИ

Анотація. В статті досліджено програми розвитку туризму в регіонах України. Визначено, що в складних реаліях сьогодення Україна не відноситься до переліку світових лідерів за обсягами відвідування туристами. Проте, її клімат, географічне положення, рельєф, рекреаційний потенціал та культурна спадщина при реалізації дієвих програм розвитку туризму в конкретних регіонах в перспективі забезпечить підґрунтя для розвитку як внутрішнього так і міжнародного туризму. Встановлено, що туризм є галуззю, яка значно впливає на соціально-економічний розвиток території. Досліджено сутність поняття регіон та туристичний регіон. В Україні розвиток туристичних регіонів наразі регламентується Державною стратегією регіонального розвитку на 2021–2027 роки, що була затверджена Кабінетом міністрів України у 2020 році. Як і в будь якій важливій справі, програми розвитку туристичних регіонів в Україні мають різноманітні види загроз та ризиків. У статті систематизовано класифікацію загроз та ризиків у програмах розвитку туризму в регіонах України. Аналізуючи туристичну галузь в регіоні варто розуміти загальний обсяг туристів, що обслуговуються туроператорами і турагентами за певний проміжок часу. У статті проаналізовано кількість туристів обслугованих туроператорами і турагентами в Дніпропетровській області за 2010–2020 роки. В загальній кількості обслугованих туристів на протязі 2010–2020 років найбільшу кількість в Дніпропетровській області складають виїзні туристи, тобто ті люди, які постійно мешкають в Дніпропетровській області і здійснюють подорожі до інших країн. Підсумовуючи проведене дослідження варто наголосити на тому, що туристична галузь України перебуває на етапі розвитку, який значно сповільнений внаслідок російської військової агресії проти України, але незважаючи на це регіони України, по можливості, реалізують програми з розвитку туристичних регіонів. Аналіз довів, що розробка і реалізація Стратегії розвитку туризму є надзвичайно важливою для кожного регіону, адже чітко регламентує проблемні аспекти в розвитку туризму та конкретні заходи по їх вирішенню, реалізація яких сприяє сталому розвитку туризму в конкретному регіоні України.

Ключові слова: туризм, регіон, розвиток, туристичний регіон, районування, програма розвитку, туроператор.

Bondarenko Liudmyla*Bondarenko.L.A@nmti.one, ORCID ID: 0000-0003-4904-7435**кCandidate of Economic Sciences, Associate Professor,**Associate Professor of the Department of Tourism and Enterprise Economics,**Dnipro University of Technology, Dnipro*

STUDY OF TOURISM DEVELOPMENT PROGRAMS IN THE REGIONS OF UKRAINE

Abstract. The article examines tourism development programs in the regions of Ukraine. It was determined that in the complex realities of today, Ukraine does not belong to the list of world leaders in terms of tourist visits. However, its climate, geographical position, topography, recreational potential and cultural heritage, when implementing effective tourism development programs in specific

regions, will in the long run provide the basis for the development of both domestic and international tourism. It has been established that tourism is an industry that significantly affects the socio-economic development of territories. The essence of the concept of region and tourist region has been studied. In Ukraine, the development of tourist regions is currently regulated by the State Regional Development Strategy for 2021–2027, which was approved by the Cabinet of Ministers of Ukraine in 2020. As in any important matter, programs for the development of tourist regions in Ukraine have various types of threats and risks. The article systematizes the classification of threats and risks in tourism development programs in the regions of Ukraine. Analyzing the tourism industry in the region, it is worth understanding the total volume of tourists served by tour operators and travel agents for a certain period of time. The article analyzes the number of tourists served by tour operators and travel agents in the Dnipropetrovsk region for 2010–2020. In the total number of tourists served during 2010–2020, the largest number in the Dnipropetrovsk region consists of outbound tourists, that is, those people who permanently live in the Dnipropetrovsk region and travel to other countries. Summarizing the conducted research, it should be emphasized that the tourism industry of Ukraine is at a stage of development that has slowed down significantly due to the Russian military aggression against Ukraine, but despite this, the regions of Ukraine, whenever possible, implement programs for the development of tourist regions. The analysis proved that the development and implementation of the Tourism Development Strategy is extremely important for each region, because it clearly regulates problematic aspects in the development of tourism and specific measures to solve them, the implementation of which contributes to the sustainable development of tourism in a specific region of Ukraine.

Key words: tourism, region, development, tourist region, zoning, development program, tour operator.

JEL Classification: L83, Z32

DOI: <https://doi.org/10.32782/tourismhospcee-8-1>

Постановка проблеми. Туризм – надзвичайний напрямок у розвитку людської цивілізації, що сприяє взаємовигідному співіснуванню двох різних підходів: якнайшвидше увійти у світ сучасних наукомістких технологій і водночас зберегти традиційні національні, етнічні, природні та інші цінності людської цивілізації на землі. У зв'язку з цим багато країн вважають за доцільне на державному рівні підтримувати розвиток туризму на своїй території. Разом з тим туризм має не однакове значення для економіки країн. Для таких країн як Єгипет, країни Карибського басейну, Мальдівські острови та інші – туризм є основним джерелом доходу. Для таких країн як: Франція, Італія, Швейцарія – туризм має важливе значення, але є не єдиною прибутковою галуззю. Для таких країн як окремі країни Східної та Центральної Європи – туризм, через різні причини ще не набув вирішального значення, хоча передумови для його успішного розвитку є. В складних реаліях сьогодення Україна не відноситься до переліку світових лідерів за обсягами відвідування туристами. Проте, її клімат, географічне положення, рельєф, рекреаційний потенціал та культурна спадщина при реалізації дієвих програм розвитку туризму в конкретних регіонах в перспективі забезпечить підґрунтя для розвитку як внутрішнього

так і міжнародного туризму. Отже, враховуючи вищенаведене, дослідження програм розвитку туризму в регіонах України набуває надзвичайної актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальні питання створення, впровадження і дослідження програм розвитку туризму та ризиків, що можуть виникати при їх реалізації в різних регіонах України розглядають у своїх працях такі науковці як: Сокол Т.Г. [2], Фастовець О.А. [2], Панухник О. [4], Лепкий М.І. [5] та ін. Проте значна кількість питань залишається мало дослідженою та потребує уточнень та наукових обґрунтувань, а саме: варто здійснити систематизацію програм розвитку туристичних регіонів та ризиків, що виникають при їх реалізації.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз та обґрунтування особливостей програм розвитку туризму в різних регіонах України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Туризм є галуззю, яка значно впливає на соціально-економічний розвиток територій. Даний вид народногосподарської діяльності характеризується мультиплікативним ефектом, генеруючи утворення доходів у суміжних галузях економіки.

Розглянемо сутність поняття туризм з точки зору законодавства. Так, Закон України «Про

туризм» визначає туризм як: «тимчасовий виїзд особи з місця постійного проживання з оздоровчою, пізнавальною, професійно-діловою чи іншою метою без здійснення оплачуваної діяльності в місці перебування, а туриста – як особу, що здійснює подорож Україною або до іншої країни з не забороненою законом країни перебування метою на термін від 24 годин до одного року без здійснення будь-якої оплачуваної діяльності та із зобов'язанням залишити країну або місце перебування у зазначений термін. Стаття 4 визначає організаційні форми туризму – міжнародний і внутрішній. До міжнародного належать в'їзний туризм (подорожі в межах України осіб, які постійно не проживають на її території) та виїзний (подорожі громадян України та осіб, які постійно проживають на території України, до іншої країни)» [1].

Досліджуючи програми розвитку туризму в регіонах України вважаємо за необхідне дослідити сутність значення регіон та туристичний регіон.

За твердженням Сокол Т.Г. та Фастовець О.А.: «регіон, який має певний потенціал для організації туристичних подорожей і відвідувань – наявність туристичних ресурсів, природних чи історико-культурних пам'яток, інших об'єктів туристичного інтересу; в якому виробляється і пропонується туристичний продукт, що активно реалізується і знаходить попит, – такий регіон можна визначити як туристичний» [2, с. 133].

В сучасних умовах розвитку туризму в регіонах і як наслідок стрімкий розвиток туристичних регіонів є надзвичайно актуальним як у світі так і в Україні. В Україні розвиток туристичних регіонів наразі регламентується Державною стратегією регіонального розвитку на 2021–2027 роки, що була затверджена Кабінетом міністрів України у 2020 році.

Відповідно до зазначеної вище стратегії: «регіональна політика має сприяти кожному регіону та територіальній громаді в ефективному використанні їх потенціалу, переваг, ресурсів та можливостей для розвитку та підвищення якості життя людини та, відповідно, на користь розвитку всієї України. Ключова мета Стратегії, сприяння регіональному розвитку та держави в цілому через створення достатніх умов для комфортного проживання, самореалізації та розвитку громадян, підвищення якості їх життя у кожному регіоні, належна увага приділена туризму, зокрема, внутрішньому» [3].

Досліджуючи Стратегію варто виокремити головні її завдання, а саме: «сприяння популяризації туристичного потенціалу регіонів і територіальних громад у державі та за кордоном, формуванню та реалізації конкурентоспроможних комплексних регіональних туристичних продуктів; формуванню туристичних брендів та їх просуванню всередині держав та на міжнародній арені; удосконаленню інформаційної інфраструктури рекреаційних та туристичних послуг, шляхом утворення регіональних центрів туристичної інформації та популяризації туристичних продуктів» [3].

Варто погодитися з точкою зору Олени Панухник стосовно того, що: «розвиток туризму і рекреації, можливий при ефективному використанні внутрішнього потенціалу регіону – управлінського, ресурсного, фінансового. Суть активізації управлінського потенціалу полягає в перенесенні акценту з прямого державного управління й регулювання регіонального розвитку туризму і рекреації на стимулювання формування в регіонах дієвого автономного механізму регулювання; активізацію підприємницького елемента, діяльність фізичних осіб у забезпеченні такого розвитку; створення умов для ефективної співпраці органів державної влади, місцевого самоврядування та приватного сектора щодо розвитку туризму через різні механізми» [4, с. 6].

Як і в будь якій важливій справі, програми розвитку туристичних регіонів в Україні мають різноманітні види загроз та ризиків. Більш детально класифікація загроз та ризиків у програмах розвитку туризму в регіонах України представлено на рисунку 1.

Україна володіє великим потенціалом для вдосконалення і розвитку туристичної галузі. Потенціал туристичної галузі в реаліях сьогодення є недостатньо дослідженим, підтвердженням цього є мала частка галузі туризму у ВВП. Також значний вплив на розвиток туризму в регіонах України сьогодні має повномасштабна війна росії проти України. Військові дії безпосередньо впливають на існування туристичних підприємств, руйнують логістичні сполучення, створюють ризики відносно неможливості провадження діяльності великої кількості підприємств. В даних умовах ускладнюється розвиток туризму в регіонах і виникають нові вимоги до провадження туристичної діяльності.

Рис. 1. Класифікація загроз та ризиків у програмах розвитку туризму в регіонах України

Джерело: сформовано автором на основі [5, с. 551]

Регіональний розвиток туризму в Україні визначається стратегією регіонального розвитку кожного окремого регіону України. Дослідимо детально перспективи розвитку туризму в Дніпропетровській області.

Відповідно до Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 року: «розвиток ринку туристичних послуг та його інфраструктурне забезпечення є актуальною проблемою і важливою перспективою для

Дніпропетровської області. Туристично-рекреаційний потенціал Дніпропетровщини представлений системою закладів і підприємств з організації надання туристичних послуг. Пріоритетними видами туризму в області, за визначенням Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, є такі: сільський, промисловий, історичний, культурно-пізнавальний. Але, поряд із цим, останнім часом в області набули розвитку також й інші види туризму:

екологічний; спортивний; подієвий; релігійний; лікувально-оздоровчий; навчальний; природничий; етнографічний; 30 урбаністичний; космічний (туристичний маршрут Дніпро космічний); патріотичний» [6].

Аналізуючи туристичну галузь в регіоні варто розуміти загальний обсяг туристів, що обслуговуються туроператорами і турагентами за певний проміжок часу. В таблиці 1 представлений аналіз кількості туристів обслугованих туроператорами і турагентами в Дніпропетровській області за 2010–2020 роки.

Аналіз таблиці 1 свідчить про те, що в загальній кількості обслугованих туристів на протязі 2010–2020 років найбільшу кількість в Дніпропетровській області складають виїзні туристи, тобто ті люди, які постійно мешкають в Дніпропетровській області і здійснюють подорожі до інших країн. Кількість обслугованих в'їзних туристів в Дніпропетровській області на протязі досліджуваного періоду незначна, що свідчить, в тому числі, і про проблеми в туристичній привабливості регіону.

Отже, спираючись на Стратегію розвитку Дніпропетровської області до 2027 року підведемо підсумки стосовно перспектив розвитку туристичного регіону – Дніпропетровщини: «курортно-туристична інфраструктура регіону вміщує у себе більше 90 закладів оздоровлення та відпочинку, понад 130 підприємств із розміщення, а також широкий спектр культурно-дозвільних закладів. У ряді районів області функціонують 14 садіб сільського зеленого туризму. В області під охо-

роною держави перебуває понад 6 тисяч пам'яток історії та культури, серед яких 23 – національного значення, працює 131 музей різної форми власності. Результати соціально-економічного аналізу свідчать, що в області існують проблеми, пов'язані з розвитком туризму, які неможливо розв'язати засобами тільки територіального чи галузевого управління, для цього необхідні регіональна програмна підтримка та комплексний підхід, координація діяльності з іншими галузевими управліннями місцевих органів виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та міжгалузева координація [6].

Перспективні напрями вирішення зазначених вище проблем також зазначені в Стратегії розвитку Дніпропетровської області до 2027 року їх вирішення регламентується: «через формування унікальних і різноманітних туристичних продуктів регіону, просування їх на внутрішньому та міжнародному ринках шляхом рекламно-інформаційних кампаній, створення туристичних кластерів та туристичної інфраструктури, яка б відповідала сучасним стандартам. Для забезпечення успішності реалізації цієї операційної цілі пропонуються такі завдання: Створення туристичних кластерів. Розвиток промислового, зеленого, історичного, подієвого, фольклорного, екстремального та інших видів туризму. Розвиток інфраструктури туризму. Результати реалізації поставлених завдань очікуються наступні: створення туристично-привабливого іміджу Дніпропетровщини

Таблиця 1

Аналіз кількості туристів обслугованих туроператорами і турагентами в Дніпропетровській області за 2010–2020 роки, осіб

Рік	Загальна кількість обслугованих туристів	В тому числі		
		туристи в'їзні	туристи виїзні	туристи внутрішні
2010	105413	1122	48788	55503
2011	64470	16	45939	18515
2012	68303	105	52983	15215
2013	81249	28	68504	12717
2014	56803	-	49540	7263
2015	46121	-	38926	7195
2016	57770	-	49994	7776
2017	75526	1	68043	7482
2018	116981	-	107752	9229
2019	154215	2	136215	17998
2020	78100	-	73202	4898

Джерело: сформовано автором на основі даних Головного управління статистики у Дніпропетровській області [7]

для місцевого населення, громадян України та іноземних громадян; створення умов для активного промоутингу області серед гостей; створення бази даних об'єктів туризму, формування попиту на туристичні послуги; забезпечення постійної доступності впродовж року різноманітних об'єктів історичного, етнокультурного, промислового туризму; забезпечення постійного маркетингу та створення туристичного бренда області; підвищення обізнаності потенційних відвідувачів про цікаві туристичні місця, послуги з подорожування, відпочинку, розселення, громадського харчування тощо» [6].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Туризм відчуваючи труднощі свого розвитку в сучасних умовах, відіграє дедалі помітнішу роль у світі. Зростання зацікавленості туристів до іншої культури, звичаїв, зростаючий доступ до інформації спонукають до збільшення комунікації між людьми, що дозволяє сучасному суспільству перебувати у постійному русі. Підсумовуючи проведене дослідження варто наголосити на тому, що туристична галузь України перебуває на етапі розвитку, який значно сповільнений внаслідок російської військової агресії проти України, але незважаючи на це регіони України, по можливості, реалізують програми з розвитку туристичних регіонів. Аналіз довів, що розробка і реалізація Стратегії розвитку туризму є надзвичайно важливою для кожного регіону, адже чітко регламентує проблемні аспекти в розвитку туризму та конкретні заходи по їх вирішенню, реалізація яких сприяє сталому розвитку туризму в конкретному регіоні України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про туризм : Закон України від 15 вересня 1995 р. 324/95-ВР / Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр#Text> (дата звернення: 10.03.2023).
2. Сокол Т.Г., Фастовець О.А. Регіональний вектор розвитку туризму в Україні. *Розвиток методів управління та господарювання на транспорті*. № 1 (78). 2022. с. 132–144.
3. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021–2027 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695 / Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>

[laws/show/695-2020-п#Text](#) (дата звернення: 12.03.2023).

4. Олена Панухник. Інноваційний потенціал регіонального розвитку туризму та рекреації із залученням молодіжного ресурсу: передумови формування та векторність управління. *Галицький економічний вісник*. 2015. № 2 (49). С. 5–12.

5. Лепкий М.І. Фактори розвитку туристичного господарства в регіонах України. *Інфраструктура ринку*. 2018. № 25. С. 549–555.

6. Стратегія регіонального розвитку Дніпропетровської області на 2021–2027. URL: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2020/12/strategiya-regionalnogo-rozvytku-dnipropetrovskoyi-oblasti-na-period-do-2027-rok.pdf> (дата звернення: 13.03.2023).

7. Кількість туристів, обслужених туроператорами та турагентами, за видами туризму. *Головне управління статистики у Дніпропетровській області*. URL: <http://www.dnprstat.gov.ua/statinfo/tur/include/tur1.pdf> (дата звернення: 13.03.2023).

REFERENCES

1. The Verkhovna rada of Ukrainy (1995), The Law of Ukraine “On tourism”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр#Text> (accessed 10 March 2023).
2. Sokol, T.H., and Fastovets, O.A. (2022), “Regional vector of tourism development in Ukraine”, *Rozvytok metodiv upravlinnia ta hospodariuvannia na transporti*, no. 1(78), pp. 132–134.
3. The Cabinet of Ministers of Ukraine (2020), State regional development strategy for 2021–2027, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-п#Text> (accessed 12 March 2023).
4. Panukhny, O. (2015), “Innovative potential of regional development of tourism and recreation with the involvement of youth resources: prerequisites for formation and vectoriality of management”, *Halyskyi ekonomichnyi visnyk*, no. 2(49), pp. 5–12.
5. Lepkyi, M.I. (2018), “Factors of tourism development in the regions of Ukraine”, *Infrastruktura rynku*, no. 25, pp. 549–555.
6. Regional development strategy of the Dnipropetrovsk region for 2021–2027 (2020), available at: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2020/12/strategiya-regionalnogo-rozvytku-dnipropetrovskoyi-oblasti-na-period-do-2027-rok.pdf> (accessed 13 March 2023).
7. Main Department of Statistics in Dnipropetrovsk Region. Number of tourists served by tour operators and travel agents, by types of tourism, available at: <http://www.dnprstat.gov.ua/statinfo/tur/include/tur1.pdf> (accessed 13 March 2023).

Стаття надійшла до редакції
22 березня 2023 р.